

Farvel til de pædagogiske skønmalerier og velmenende idealer

Alexander von Oettingen: Pissedårlig undervisning

Hans Reitzels Forlag, 2019

101 sider

125 kr.

Udgivelsesdato: 5. juni 2019

Alexander von Oettingen og Karsten Mellon (red.):

Pissedårlig ledelse

Hans Reitzels Forlag, 2020

80 sider

125 kr.

Udgivelsesdato: 10. august 2020

Alexander von Oettingen og Trine Ankerstjerne (red.):

Pissedårlig pædagogik

Hans Reitzels Forlag, 2021

80 sider

125 kr.

Udgivelsesdato: 11. januar 2021

Alexander von Oettingen og Lars Hende Svenson (red.): Pissedårlig inklusion

Hans Reitzels Forlag, 2021

80 sider

125 kr.

Udgivelsesdato: 3. maj 2021

Anmeldt af Steen Nepper Larsen

Alexander von Oettingen er hovedmanden bag fire 'pissedårige' bøger om undervisning, ledelse, pædagogik og inklusion. Der advokeres for en negativ pædagogik, der er skeptisk over for allehånde pædagogiske illusioner og idealer i teori og praksis. Men spørgsmålet er, om projektet er gennemtænkt og attråværdigt.

Det er ikke hverdagskost i den pædagogikteoretiske gesjæft at bevidne og få mulighed for at muntre sig med udgivelsen af kvatrologier; men igennem de seneste par år har rektor ved UC Syd, dr.pæd Alexander von Oettingen (AvO) udgivet en lille håndfuld 'pissedårige' bøger.

Dette gadedrengsagtige, standardfrække adjektiv bliver på skift koblet til en række tunge, uomgængelige og særdeles omtvistede substantiver: undervisning, ledelse, pædagogik og inklusion – og vupti så ser fire tynde bøger dagens lys. Humoren er ikke bare iscenesat; den erklæres også ekspresvis verbis og identisk på hver eneste af seriens fire læserfængende bagsider: AvO/forfatterne "folder sig ud med humor og skarpe pointer i et frit og læsevenligt sprog...".

Slang møder tyngde. Der inviteres til betydningsstyrt, negative erfaringer, ridser i den idealistiske pædagogiske lak og ikke mindst til fælles samtale "i forskellige fora". Skyggesiderne skal tales frem, og de gode hensigter og de velmenende idealer hænges behørigt til tørre. Det erklærede mål med turneringen af det uvante adjektiv på fire måder er at skærpe bevidstheden om, hvad der skal til for at opnå og "mobilisere til" god undervisning, ledelse, pædagogik og inklusion.

Den første bog har von Oettingen som eneforfatter; de tre øvrige udformer sig som miniantologier med fem-seks bidrag i hver, skrevet af hhv. pædagogikteoretikere og praktikere inden for den hjemlige pædagogiske verden. Bogen om undervisning er udstyret med et orangerødt omslag, ledelsesbogen er blå, pædagogikbogen lilla og inklusionsbogen lysegrøn.

Tankefiguren og det styrende kompositionsprincip bag kvatrologien

Det er AvO's kongstanke, at det fremragende ikke findes inden for den pædagogiske verden, og at de urealistiske idealer inden for såvel uddannelsespolitikken som den pædagogiske filosofi ikke er virkelighedsnære, og at ingen af dem har mod på at "tale om det, der gør ondt og går skævt", som det hedder på allerførste side i allerførste bog.

De gode intentioner, visioner og drømme er ligefrem skadelige og løgnagtige. AvO lægger afstand til pædagogisk moralisme og ideologi. "... pædagogikken må undgå at tegne idealiserede billeder, som ingen kan leve op til." Afvæbnende og sikkert skrevet med glimt i øjet afrunder AvO bogen med en ode til, at "... det mulige bedre ligger i det negative. Alle har ret til pissedårlig undervisning – bare ikke hele livet."

Skåret ind til benet hylder AvO princippet, at det gælder om at fremhæve det negative for at finde vej til det positive. Her følger de tre bærende credo-lignende påstande i Pissedårlig undervisning in extenso:

”Det gode kan antage mange former; det dårlige kan vi identificere entydigt. Derfor bliver den gode undervisning bedre, når vi beskæftiger os med dens modsætning. Vi må aftabuisere skolens måske største tabu: den pissedårligt undervisning.”

”Negativ pædagogik /.../er skeptisk over for alle former for ren eller uren pædagogik, idealisme, normativitet, illusioner og utopier. Den er negativ og skeptisk overfor pædagogisk praksis, teori og forskning, der ophøjes og overophedes. Negativ pædagogik er en radikaliserings på godt og ondt og uden sikkerhedsnet.”

”Negativ pædagogik fremhæver paradokserne og modsætningerne i både teori og praksis. /.../I udgangspunktet er pædagogik negativ. /.../Dens (negativ pædagogiks, SNL) sigte er at fremme en pædagogisk professionalitet, der kultiverer en bevidst og reflektiv tilgang til netop paradokserne. Uden blik for det skæve og paradoksale er der ingen forståelse for det pædagogiske. Derfor handler negativ pædagogik ikke om at komme ud af negationerne, men om at lede efter alternative svar på det, som vi har svært ved at svare på...”

Efter at have fortæret de fire små bøger forekommer det mig, at bestemmelsen af den negative pædagogik hverken er filosofisk, sociologisk endsige pædagogisk konsistent. For det første synes han både at ville kritisere den ontologisk-pædagogiske væren-i-verden og den epistemologisk-tankemæssige tilgang til den pædagogiske væren-i-verden i alle uddannelses- og dannelsesmæssige institutioner. Men han træder aldrig klart i karakter som filosofisk tænker. Slumrer der eksempelvis – ifølge AvO – en uforløst positiv normativ kraft dybt inde i ’det ontologiske’ – eller skal denne først artikuleres kommunikativt og bevidst af aktørerne for at blive til virkelighed?

Nogle negativiteter og negationer kan – som Hegel, Marx og Adorno ufortrødent ’forfulgte’ disse – slå om i såvel positive samfundsmæssige, erfaringsgennembrydende som begrebsnybrydende forandringer, hvorimod andre negativiteter og negationer ikke ’aufhebes’. Hvordan tænker AvO dialektikken mellem væren og tænkning? Er han åndsfilosofisk og teleologiserende som Hegel, realabstraktions- og immanent kritikorienteret som Marx eller ikke-identitets-tænkende som Adorno? Hvorfor mon han ikke går ind i en tankevækkende og smittende dialog med den virknings- og begrebshistoriske

arv, han selv står i? Det ville selvfølgelig have gjort det vanskeligere at fremstå som wanna-be-quasi-fræk og læse(r)venlig – men det kunne potentielt have været langt mere akademisk intellektuelt interessant og pædagogikteoretisk spændstigt.

For det andet er det såvel sociologisk og pædagogisk uklart, om det negative udspringer af 'sagen selv', som denne måtte være 'parceleret' på en række forskellige mikro-, meso- og makrosfæriske niveauer. Bestemmer AvO mon negationernes og paradoksernes arnested til at være inkarneret i det pædagogiske mellemværende og de didaktiske livtag mellem lærer og elev, at udfolde sig mellem den konkrete pædagogiske praksis og samfundets mange krav (af politisk og økonomisk karakter) og/eller primært at blive smedet et sted mellem de pædagogiske teorier (tankesystemerne) og den pædagogiske praksis (hverdagens virke)?

AvO skifter niveau så mange gange i teksterne, så hans faible for den negative pædagogik snarere kommer til at fremstå som en helgarderingsbesværgelse end som en distinkt og klargørende begrebsliggørelse af, hvad der er galt, og hvad der går galt.

Dertil kommer, at han simpelthen gør det for let for sig selv, når han samtidig på retorisk selvbevidst facon differentierer mellem en højstemt og højt valoriseret hymne om "det virkelignære" og "det illusionære" på en måde, der bestemt ikke er klar, endsige rensset for idealisme og normativitet. Således er jeg eksempelvis af den opfattelse, at John Hatties mantra om synlig læring, der umiddelbart kan lyde meget virkelighedsnært og konkret omsætteligt, er ladet til randen med illusioner og eksplicit negative implementeringskonsekvenser¹.

Afparadoksing og en overvættet overmætning

Ikke videre overraskende forsøger AvO at afparadoksere pædagogikkens mange paradokser ved flere gange at tale samvittigheden og den indre stemme frem. På ur-sokratisk og kantiansk vis – ladet med referencer til både Platon og Immanuel K. - træder den individuelle, myndige og selvkorrigerende pædagogiske aktør frem som et solid normativt forankret etisk ståsted against all odds: "Lærere og ledere har en indre fornemmelse af, om det, som de gør, måske ender med noget dårligt fremfor med noget gavnligt." Forundringen breder sig; thi er det ikke en mindst lige så vild illusion at appellere til en indre ubesmittethed, et hjemmerørt moralsk kompas og en autentisk stemme, som det er at tale vidtløftigt om dannelse som den rigest mulige og forædlende vekselvirkning mellem mennesket og kosmos, som Wilhelm von Humboldt som bekendt og uforglemmeligt gjorde

¹ Se Steen Nepper Larsen: *At ville noget med nogen. Filosofiske og samtidskritiske fragmenter om dannelse og pædagogik. Turbine 2016: 118-120, 142-149* & Steen Nepper Larsen: "Den rigest mulige vekselvirkning". *Et essay om dannelse til Jens Raabauge et al. (red.): DANSK (DanskLærerforeningens tidsskrift for grundskolen; et særnummer om dannelse), foråret 2021*

det for næsten 240 år siden, eller at ægge til selvforglemmende og transformative æstetisk og eksistentielt ladede beundringsøvelser, som Peter Sloterdijk gør det i vor samtid, eller lytte til Thomas Ziehe, der advokerer for at opøve sansen for decentreringskunst og midtpunktsforskydning i et modernitetskritisk perspektiv?

Andre steder – se fx nærmere på den sidste side i den fjerde bog *Pissedårlig inklusion* – føler han sig kaldet til at hylde ”den forhadte folkeskolereform 2013” med eksplicit reference til Jens Rasmussens, Claus Holms og Andreas Rasch-Christensens bog *Folkeskolen efter reformen* (Hans Reitzels Forlag 2015). Det sker med følgende formanende ord: ”Tro det eller lad være, men bag læringsmålsstyret undervisning ligger der også en social indignation: Man synes, at den traditionelle undervisning ikke tager godt nok afsæt i den enkeltes konkrete læringsproces, og at denne proces er for tilfældig eller har for uklare mål, og derfor ’taber’ undervisningen alt for mange af eleverne.”

Men hermed banedes vejen for en illusionær og politisk-normativ overstyring af folkeskolen med en række forudsigelige ’pissedårlige’ konsekvenser, og dem står den angiveligvis illusionsløse AvO gladelig på mål for. Et imponerende selvmål.

Noget helt andet er, at det efterhånden, som man læser sig igennem det næsten 350 sider lange fir-fløjede oevre, ikke er til at holde ud at læse ordet ’pissedårlig’ længere. Det sniger sig så at sige ind overalt ved højlys dag i hundredevis af konstruerede udgaver og søgte gradbøjninger. Det siver ind og ud af teksterne, også når det ikke klæder de forskellige bidragydende forfatters tekster og på ingen måde er i samklang med disses langt mere subtile og selvhvilende elegance (se eksempelvis nærmere på Janne Hedegaard Hansens ”Inklusionens benspænd”, s. 52 i bog 4, Katrin Hjorts ”En dårlig leder kan også være en god leder”, s. 35 og 42 i bog 2, og Line Togsverds ”Derfor kan vi ikke undvære ’pissedårlig pædagogik’”, s. 23 i bog 3).

Chefredaktøren og forlaget har efter min smag både overgjort og oversolgt det åh-så-frække adjektiv. Det er blevet til en tom og utålelig betegnelse, man ikke har lyst til at lægge på tungen endsige bruge analytisk.

Pudsigt nok synes det samme at være sket med begrebet ”uren pædagogik”, som AvO lægger lysår af afstand til. Måske er det, som jeg næsten foregreb i mit bidrag til den første af i alt de tre(!) antologier fra 2011 i længden svært at surfe på en iscenesættelse af forbudte lystgevinster, der besynger det latrinære og forbudte i lårtykke stråler².

² Jf. Steen Nepper Larsen: ”Mod til ikke-ledelse: Kritiske tanker om tvang, bang og vilje til ledelse” i Karsten Mellon (red.): *Den modige leder* (Dafolo 2018).

Læsefrugter

Men én ting er at blotlægge og drøfte den overordnede ramme for 'det hele': at det ikke er de positive erfaringer, der skal forfølges eller propaganderes; men at man kun bliver klogere og kan lave en bedre skole "ved at opsøge fejlene, modstanden og andre dårligheder (jf. "Intro" til Pissedårlig ledelse, s. 9).

Noget helt andet er, hvad der så er at plukke af læsefrugter i de fire bøger. 18 bidrag byder sig til, og selv for en anmeldelse i et generøst nettidsskrift uden fysisk bagkant er det umuligt at komme ind på dem alle. Derfor har jeg neden for valgt at fremhæve og sige et par ord om ganz genau to bemærkelsesværdige bidrag fra hver af de tre flerforfatterantologier.; men det betyder selvfølgelig ikke, at der ikke er mere at hente i bøgerne, der på sin vis alle er læsværdige og ikke mindst værd at bide skeer med, og mon ikke forlaget på et tidspunkt finder på at falbyde dem som ét samlesæt til en noget bedre pris end 4 x 125 kr.?

Men først lidt om den første bog i serien, skrevet af AvO in solo. Der falder mange udmærkede syrlige bemærkninger af i svinget om pissedårlig systemtvang, den globale reformvirus, den pissedårlige undervisning world-wide, den pissedårlige evidens og den pissedårlige digitalisering af skolen: "Vi sætter strøm til undervisningen og håber på, at den ikke giver stød."

Inspireret af Niklas Luhmanns analytisk produktive systemteori kan von Oettingen hurtigt skifte iagttagelsesvinkel, og det lykkes ham at give et levende billede af, hvordan uproduktive, men formodentlig også uundgåelige skyldstilskrivelser flourer på bedste – dvs. værste – vis inden for uddannelses- og undervisningsverdenen. Aben går liffligt rundt. Så er det læreruddannelsens skyld, at børnene lærer for lidt. Så er det praksiserfaringer, der taber til evidensmaskinerne; så er det den teoretiske undervisning, der er skyld i lærernes praksischock; så er det politikerne, der overstyrer ved hjælp af luftige og magtfulde ord; så er det de skuffede elever, der keder sig, larmer og ødelægger undervisningen; så er det internationale mega-trends med afsæt i OECD og PISA, der sætter sig ufortrødent igennem etc.

Utrætteligt fremhæver han den glasklare og uomtvistelige pointe, at skolen paradoksalt nok er tvang og frihed på samme tid; men han tilbyder os ingen udveje til om muligt at afparadoksere eller fundamentalt formforvandle dette paradoks.

Det går over stok og sten i bog 1, der desværre aldrig fortætter sig til et blivende og autonomt teoretisk bidrag til en forståelse af Pissedårlig undervisning. I tidligere værker er han bestemt set i bedre form. Læs fx *Almen didaktik* (Hans Reitzels Forlag 2016).

Bog 2: Pissedårlig ledelse

Råt, nøgternt og klartskuen er dr.phil., professor emerita fra SDU, Katrin Hjorts bidrag. Hun serverer fem diagnostiske begreber: Den psykopatiske ledelse, Borderline – den splittende ledelse, Rationalisering – den maniske ledelse, Realisering – den skizoide ledelse og Thanatos – den dræbende ledelse.

Har man været udsat for truende, sygdomsfremkaldende og/eller sundhedsskadelig eller blot kedsommelig ledelse inden for den pædagogiske (h)jern(e)industri, vil man nok ikke kunne undgå at finde inspiration i dette metaforrige, idealtypiske og distinktionsrige begrebsvokabular. Uforglemmelig og erfaringsrig sætter denne formulering sig også varige spor i sindet: ”Pissedårlige ledere kan få en organisations medlemmer til at holde sammen indadtil og udadtil, så organisationen overlever, selvom den fungerer som en dysfunktionel familie.”

Klaus Majgaard, ph.d., ledelsesrådgiver og ekstern lektor v. CBS, går dybere ind i de psykologiske og socialpsykologiske dimensioner af pissedårlig ledelse. Lederen kan være for meget og for lidt leder. Fremstå overmoden eller umoden. For narcissistisk og larmende eller for utydelig og svag. Splittet mellem aggression og kærlighed. En heroisk ener eller en fællesskabsorienteret karakter. Selvidealiserende friløber eller organisationens kvinde m/k.

Når lederen fanges eller afsløres i at være en dårlig leder, kan det resultere i et paranoidt, depressivt eller manisk selvforsvar. Majgaard bryder sig absolut ikke om misundelig og ondskabsfuld ledelse; men han kan leve med selv at fremstå som – eller være underkastet – en depressiv leder, der har raffineret ”en rå selvforkastelse til en mere etisk reflekteret skyld.”

Her må jeg nok indrømme, at min kæde røg af. Dette quasi-kristne korsbærersyndrom er det muligt at forlade, hvis man tillader sig at problematisere samtidens tvang, trang og hang til at se ledelse som svaret på alting. Hvorfor ikke snarere tale og virke til fordel for modet til ikke-ledelse end at kanonisere et søgt begreb som pissedårlig ledelse?

Bog 3: Pissedårlig pædagogik

Docent i barndomspædagogik, Line Togsverd fra UC Syd, har skrevet et fremragende bidrag under en kedelig overskrift: ”Derfor kan vi ikke undvære ’pissedårlig pædagogik’”. Det bærende argument er præcist og stedsegrønt: Der må skabes rum for, at pædagogikken ”udvikles af pædagogerne selv på pædagogikkens egne præmisser. Gør vi ikke det, får vi ikke bare ’pissedårlig pædagogik’. Vi får ikkepædagogik”. Togsverd fastholder, at pædagogik i daginstitutioner ikke er en teknisk, men netop en pædagogisk praksis. Det betyder, at udøvelsen af pædagogik er ”et vanvittigt vigtigt, men også vanvittigt vanskeligt projekt, som vi må forstå på dets egne præmisser.” Pædagogikken er

også altid forpligtet til at stille sig ”åbent for det, som børnene kommer med.” Og her er det pointen, at pædagogen ikke kan producere barnets selvstændighed og ansvar pr. koncept eller på kommando; thi disse ’egenskaber’ og ’evner’ er noget, som barnet selv må udvise og kreere.

Pædagog og forfatter Rikke Smedegaard Hansen er også i god form under endnu en søgt overskrift: ”Pissedårlig afmægtig pædagogik”. Hun skildrer, hvordan pædagoger i afmagt skælder ud og tvinges til at gribe til en uproduktiv, autoritær pædagogik. Hun sætter foden på bremsen og problematiserer de vilkår, det pædagogisk arbejde er underkastet, eksempelvis inklusionsarbejdet: ”Vi må simpelthen sætte en grænse for, hvad vi skal diske op med af løsninger i en hektisk hverdag, hvor krav og muligheder ikke hænger sammen. Vi kan ikke nå alle børn.”

Effektiviseringspresset og ”et alt for stort pres fra systemet og fra politisk side” producerer så at sige den ”pissedårlige pædagogik” bag om ryggen på de agerende pædagoger. Smedegaard Hansen formår på denne vis at vise, at det ikke går an at gennemmoralisere og skyldsprojicere alle pædagogisk dårligdomme ’ind i’ og ’over på’ de pædagogiske aktører. System- og betingelseskritik skal der til – noget, som det efterfølgende kapitel, skrevet af børne- og inklusionsforsker fra UC Syd, Christina Holm Poulsen, i øvrigt også emmer af en dyb vished om.

Bog 4: Pissedårlig inklusion

Denne bog er nok den mest vellykkede af de fire - sikkert fordi inklusionsspørgsmålet er ladet til langt op over randen med dilemmaer og konflikter, der ikke lader sig forsvinde som dug for solen. Dertil kommer, at der slet ikke kan inkluderes uden at der ekskluderes.

Lektor i Pædagogisk sociologi ved DPU, Jørn Bjerre, har under overskriften ”Opskriften på pissedårlig inklusion” skrevet det bedste bidrag i hele serien. I en kølig, sprogbevidst og demaskerende stil skriver han sig igennem uføret. Lærere, der ikke var uddannet til at stå for at inkludere en række børn med meget forskellige behov og ’udfordringer’, blev sat til at løse en opgave, der på én og samme tid var af økonomisk besparelsesorienteret, moralsk, retslig og idealistisk karakter.

Den moralske dagsorden blev af det politiske system brugt som løftestang for besparelsetiltag i 2011-2012. En hær af lærings- og inklusionskonsulenter blev derefter sendt rundt i landet for at ”facilitere samarbejdsprocesser”. Ingen kunne eller ville definere, hvad inklusion faktisk var, og den sorte snak bredte sig:

”Sort snak er kort sagt den gær, der får pseudoprocesserne til at hæve og blive luftige. Jo mindre konkrete tingene er, jo flere initiativer må der tages. Vejledninger, informationsfoldere,

kvalitetsrapporter, nyhedsbreve. Og professionelle bureauer må engageres til at finde på slogans; de skal brande og fortælle den gode historie.”

Professor MSO i specialpædagogik ved DPU, Susan Tetler, har også skrevet et meget læsværdigt, tankevækkende og på mange måder forstemmende kapitel: ”Hvordan inklusionsidealet bliver til pissetårlig inklusion.”. To feltarbejder med 23 års mellemrum (foretaget i hhv. 1996 og 2019 blandt ’integrations- og inklusionsbørn’) sætter rammen, og Tetler dokumenterer, hvordan det var helt fatalt, at specialpædagogikken blev smidt ud af skolen, da økonomiske og pædagogiske ressourcer blev flyttet fra ’specialområdet’ for at være med til at gennemføre folkeskolereformen i 2013-2014. Inklusionsidealet blev reduceret til ”et retorisk symbol på samfundets velvilje, hvor der ikke sættes handlinger bag de fine ord. Det er pissetårlig inklusion, men pakket ind i symbolsk og idealiseret retorik.”

Det forekommer mig, at ordet ”pissetårlig” hér for én gangs skyld er både velplaceret og meningsgivende. Havde det dog bare kun stået hér...

Mærkeligt

Meget mystisk er det, at von Oettingen tilsyneladende ikke har bedt de mange meget forskelligartede og vidende samarbejdspartnere og bidragsydere om i fællesskab at drøfte den overordnede ramme for og kompositionsprincippet bag de fire bøger. Mon ikke det ’frække’ dogme om at ville konstituere en negativ pædagogik, der vedkender sig det problematiske, ud- og gennemlever dilemmaerne og paradokserne og ikke undflyr ’det pissetårlige’, kunne være blevet både gennemkritiseret og præciseret? Nu ligner projektet blot et døgnflueslogan med snarlig udløbsdato, en ’snedig’ og småklodset forlagsstrategisk branding-markør og frem for alt en lidet gennemtænkt pædagogisk teori og praksis.

Forlagssjusk

På trods af at flere af bøgerne allerede er kommet i flere oplag, har Hans Reitzels Forlag og hovedredaktør AvO desværre ikke stået behørigt vagt ved korrekturhavelågen, hvad angår stave- og orddeleingsfejl, tyske navneord i bogtitler skrevet med små begyndelsesbogstaver, glemte referencer, punktumkoks, eksplicitte gentagelser etc. – og Ove Kaj Pedersens opportunistiske personlighed i bogen Konkurrencestaten (2011) bliver til ”den opportune person” – endog sat i kursiv. Irriterende og inkonsekvent er det også, at det kun er ledelsesbogens bidragsydere, der tituleres med titler, ansættelsessted m.v.; men at man må spejde forgæves efter den slags nyttige oplysninger i de to sidste bøger i serien.

Steen Nepper Larsen, lektor i Uddannelsesvidenskab, DPU, AU